

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

Studijní program: P 6202 – Hospodářská politika a správa

Studijní obor: Pojišťovnictví

**ÚLOHA EU A JEJÍCH ČLENSKÝCH STÁTŮ
PŘI ŘEŠENÍ FINANČNÍ PODPORY EXPORTU**

**The Role of EU and its Member States in Solution of Financial
Support of Export**

Ing. Irena Fujerová

Autoreferát disertační práce

Liberec, 2014

Prohlášení

Disertační práce byla vypracována v kombinované formě doktorského studia na katedře ekonomie Ekonomické fakulty Technické univerzity v Liberci.

Uchazeč: Ing. Irena Fujerová
Ekonomická fakulta Technické univerzity v Liberci
Katedra ekonomie
Voroněžská 13
461 17 Liberec 1

Školitel: doc. Ing. Arnošt Böhm, CSc.
Ekonomická fakulta Technické univerzity v Liberci
Katedra ekonomie
Voroněžská 13
461 17 Liberec 1

Autoreferát byl rozeslán dne: 11. 04. 2014

Obhajoba disertační práce se koná dne 23. 05. 2014 před komisí na Ekonomické fakultě Technické univerzity v Liberci, Voroněžská 13, Liberec 1 v zasedací místnosti děkanátu Ekonomické fakulty.

S disertační prací je možno se seznámit na katedře ekonomie Ekonomické fakulty Technické univerzity v Liberci.

prof. Ing. Iva Ritschelová, CSc.
předsedkyně oborové rady

Obsah

<i>Prohlášení</i>	2
<i>Obsah</i>	3
<i>Anotace</i>	4
<i>Summary</i>	5
<i>Zusammenfassung</i>	6
<i>Seznam zkratk a symbolů</i>	7
<i>Úvod</i>	8
<i>1 Definice cílů a metodologie disertační práce</i>	10
<i>2 Stručná analýza současného stavu</i>	12
<i>3 Hlavní dosažené výsledky disertace se zdůrazněním vlastních přínosů</i>	14
<i>Závěr</i>	26
<i>Seznam literatury použité v autoreferátu</i>	27
<i>Seznam publikovaných prací disertantky</i>	28

Anotace

Změny ve světovém dění v průběhu posledních deseti let stále více prověřují schopnost zemí přizpůsobit se novým podmínkám. V oblasti mezinárodního obchodu oslabuje svou pozici i EU. Důvody však nelze hledat pouze v samotné finanční krizi, ta jen odhalila prozatím dosud do jisté míry skryté problémy nedokončeného evropského jednotného trhu, zároveň ale umocnila rozdíly mezi jednotlivými členskými ekonomikami. Jednou z cest, jak se začlenit opět mezi přední hráče světového obchodu, je částečně diverzifikovat vývoz mimo trh EU. Pro obchodování domácích exportérů se zahraničními partnery pocházejícími mnohdy z nových teritorií, často rizikovějších, je třeba rovněž zohlednit vyšší rizika případného nezaplacení pohledávek druhou stranou (tedy dovozcem či dlužníkem), a to především ve střednědobém a dlouhodobém horizontu.

Hlavním cílem disertační práce je proto vyhodnocení možností a metod financování a pojišťování vývozních úvěrů a investic za současné ekonomické a finanční situace světové ekonomiky. Při posuzování podmínek pro potřebnou diverzifikaci teritoriální struktury vývozu je základním rámcem pro státní podporu exportu mezinárodně uznávaný Konsensus OECD, který byl implementován do legislativy EU. Podstatnou součástí disertační práce je proto podrobná analýza jeho funkčnosti za nynějších podmínek mezinárodních trhů, s konkrétnějším zaměřením na situaci v EU. Tato skutečnost vytváří vhodnou metodickou základnu pro posouzení účinnosti státní podpory exportu v ČR a v dalších vybraných zemích.

Klíčová slova: Konsensus OECD, státní podpora exportu, ECA, konkurenční neutralita, komerční a teritoriální rizika.

Summary

Changes in global economy over the last ten years are more and more testing the ability of countries to adapt to new conditions. In the area of international trade also the EU is weakening its position. The reasons, however, can not be seen only in the actual financial crisis which is only uncovered so far still hidden problems of incomplete European single market to a certain extent, but it also confirms the disparities between member economies. One of the ways how to incorporate again a major player in world trade is partly diversify export of member countries to markets outside the EU. For domestic exporters trading with foreign partners often derived from new territories is more risky, it should be also take into account a higher risk of non-payment claims by the other side (i.e. the importer or the debtor), especially in the medium and long term.

The main aim of this dissertation is to evaluate the possibilities and methods of financing and insuring of export credits and investments in the current economic and financial situation of the world economy. In assessing the conditions necessary for territorial diversification of export structure, the basic framework for state support for exports is internationally recognized Consensus OECD, which was implemented in EU legislation. A detailed analysis of its performance under current world conditions, with specific focus on the situation in the EU is therefore an important part of the paper. This creates an appropriate methodological basis for assessing the effectiveness of state support for exports in the Czech Republic and in other selected countries.

Key words: OECD Consensus, state support for exports, ECA, competitive neutrality, territorial and commercial risks.

Zusammenfassung

Die Veränderungen im Weltgeschehen der letzten zehn Jahre stellen immer größere Anforderungen an die Fähigkeit der Länder, sich neuen Bedingungen anzupassen. Auf dem Gebiet des internationalen Handels erfährt auch die Position der EU eine Schwächung. Die Gründe dafür finden sich indes nicht allein in der Finanzkrise. Diese hat bisher lediglich bis zu einem gewissen Grad die Probleme des nicht bis zu Ende durchdachten europäischen Einheitsmarktes aufgedeckt. Gleichzeitig aber hob sie die Unterschiede zwischen den wirtschaftlichen Systemen der einzelnen Mitgliedsländer hervor. Eine der Wege, sich abermals in die Reihen der vorderen Spieler auf dem Spielfeld des Welthandels vorzuarbeiten, besteht darin, die Ausfuhr aus der EU zu diversifizieren. Wenn einheimische Exporteure mit ausländischen Partnern aus neuen, oftmals risikobehafteten Territorien Handel treiben, muss man höhere Risiken, z. B. die Möglichkeit, dass Rechnungen von der anderen nicht beglichen werden, berücksichtigen, und das vor allem in mittel- und längerfristigem Rahmen.

Das Hauptziel dieser Dissertation besteht in der Auswertung der Möglichkeiten und Methoden der Finanzierung und Versicherung von Ausfuhrkrediten und Investitionen in Anbetracht der gegenwärtigen ökonomischen und finanziellen Situation des Welthandels. Bei der Beurteilung der Bedingungen für die erforderliche Diversifikation der territorialen Struktur des Exports wird als Grundrahmen für die staatliche Förderung der international anerkannte OECD-Konsensus herangezogen, der in die Legislative der EU implementiert wurde. Ein essenzieller Teil dieser Dissertation besteht in einer ausführlichen Analyse von dessen Funktionalität unter Herleitung der internationalen Märkte, wobei die Aufmerksamkeit besonders der Situation in der EU gilt. Dadurch entsteht eine geeignete methodische Grundlage für die Beurteilung der Aktivitäten der staatlichen Exportförderung in der Tschechischen Republik sowie in anderen ausgewählten Ländern.

Schlüsselwörter: OECD-Konsensus, die staatliche Unterstützung für den Export, ECA, Wettbewerbsneutralität, territorialen und wirtschaftlichen Risiken.

Seznam zkratk a symbolů

<i>BGK</i>	<i>Banka Gospodarstwa Krajowego</i>
<i>ČEB</i>	<i>Česká exportní banka</i>
<i>ECA</i>	<i>Export Credit Agency (Exportní úvěrová agentura)</i>
<i>EGAP</i>	<i>Exportní garanční a pojišťovací společnost</i>
<i>EU</i>	<i>Evropská unie</i>
<i>EXIMBANKA SR</i>	<i>Exportno-importná banka Slovenskej republiky</i>
<i>KUKE</i>	<i>Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych Spółka Akcyjna</i>
<i>MF</i>	<i>Ministerstvo financí</i>
<i>MPO</i>	<i>Ministerstvo průmyslu a obchodu</i>
<i>MZ</i>	<i>Ministerstvo zemědělství</i>
<i>MZV</i>	<i>Ministerstvo zahraničních věcí</i>
<i>neobch. rizika</i>	<i>neobchodovatelná rizika</i>
<i>OeKB</i>	<i>Österreichische Kontrollbank Aktiengesellschaft</i>

Úvod

Současná doba s sebou nese stále nové nároky na vyrovnání se států s aktuálním hospodářským vývojem. Hlavním prvkem nynějšího globalizovaného světa je liberalizace obchodu a snaha o odstranění bariér mezi jednotlivými státy. Stále více se zrychluje globální hospodářská integrace prostřednictvím kapitálových toků, snižují se náklady spojené s dopravou, informační a komunikační technologie se přizpůsobují stále vyšším požadavkům a zároveň jsou spolunositeli těchto procesů. Tyto změny přinášejí na jedné straně nesčetné nové příležitosti, na straně druhé jak ukazují především poslední roky, také problémy, se kterými je třeba se dále zabývat. Myšleny tím jsou například otázky související s tlakem na přírodní zdroje, životní prostředí, ale i výchozí tradiční odvětví, která dosud sloužila jako hlavní zdroj obživy.

Minulé století, co se obchodování týče, se vyznačovalo především tím, že výrobky byly zpracovány v jedné zemi a poté byly prodány dále. V současnosti, díky globalizaci a neustálému tlaku na nižší výrobní náklady, ale dochází k určitému posunu ve smyslu přesunu komplexní výroby a služeb do zemí, vyrábějících s nižšími náklady. Tím se mění také struktura obchodu vyráběného zboží, kdy jednotlivé díly výrobků mohou pocházet z různých částí světa oproti tradičnímu vnímání obchodu s hotovými výrobky, jak tomu bylo dříve. Zároveň dochází ke změně poměru vedoucích ekonomik, které dokážou tyto podněty absorbovat a mění se tak i pořadí zemí, táhnoucích světové hospodářství. Těmi byly během druhé poloviny 20. století především vyspělé ekonomiky jako USA, Japonsko, ale i nynější Evropská unie. Události posledních nejen ryze krizových let však ukazují na rostoucí problémy v těchto ekonomikách.

Předkládaná disertační práce je meritorně zaměřena právě na možnosti, formy a metody uplatnitelné při takové podpoře, která nenaruší přirozené konkurenční prostředí na mezinárodních trzích.

Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol, kde první část je věnována globální ekonomické situaci, se zvláštním zřetelem na situaci v EU, a speciálně ve státech eurozóny. S ohledem na téma práce je zde prezentována pozice EU ve světovém měřítku, včetně hlavních parametrů, které tuto pozici charakterizují. Je zde rovněž uveden přehled relevantních

ukazatelů vybraných členských států EU, na nichž jsou dokumentovány stále rostoucí rozdíly mezi jednotlivými státy Evropské unie. Tyto rozdíly patří mezi hlavní důvody, proč členské země EU hledají nová odbytíště pro své exporty mimo trh EU.

Druhá kapitola proto nejprve definuje možnosti podpor exportu, a to jak státních tak nestátních. Následně je, v souladu s tématem práce, věnována stěžejní pozornost státní podpoře exportu, jakožto významnému nástroji, zaměřenému na překonávání problémů souvisejících se zhoršujícím se postavením Evropské unie a jejích členských zemí ve světovém hospodářství. Analyzuje pozici státní podpory exportu v rámci legislativního prostředí při respektování mezinárodních pravidel, především Konsensu OECD a dohod WTO. Ve vztahu ke státní podpoře vývozu, jejíž potřebu pociťují všechny země EU, je zde poukázáno na rozpor mezi touto kolektivně pociťovanou nutností státní podpory a reálnou nečinností institucí EU v této oblasti. Za této situace je státní podpora vývozu plně realizována na úrovni jednotlivých členských zemí EU s podporou jejich státních rozpočtů.

Třetí kapitola obsahuje analýzu různých systémů realizace státní podpory pojišťování a financování vývozu ve vybraných zemích (ČR, Polsko, Slovensko a Rakousko). Cílem této kapitoly je vytipovat rozdíly mezi jednotlivými systémy a posoudit jejich účinnost a funkčnost, a to nejen jednotlivých vztahů mezi bankovními a pojišťovacími institucemi ve zmíněných zemích, ale především efektivitu součinnosti státu a kompetentních pojišťovacích a bankovních institucí v procesu státní podpory vývozu.

1 Definice cílů a metodologie disertační práce

Díky globalizaci a průběhu posledních několika let se stále stupňují nároky na státní podporu vývozních úvěrů realizovanou prostřednictvím pojištění a podpořeného financování a investic. Nároky na zvládnutí této ekonomické úlohy státu se stupňují vždy v souvislosti s mimořádnými jevy ve světové ekonomice (ale i politice). Ne jinak je tomu i v souvislosti s již delší dobou probíhající a stále mutující finanční, ekonomickou a dluhovou krizí; ta postavila před vlády i podnikatelské subjekty nové výzvy a otázky týkající se adekvátnosti současného systému státní podpory vývozu prostřednictvím zvyhodněného financování a pojišťování vývozních úvěrů a investic.

Základní oblastí disertační práce se tak stává nejen analýza mezinárodně dohodnutého, respektive akceptovaného, systému státní podpory vývozu tak, jak je realizován ve vybraných zemích EU, ale i posouzení možností jeho zdokonalení tak, aby lépe odpovídal současné struktuře mezinárodních trhů, ekonomickému a finančnímu stavu jejich účastníků a v neposlední řadě i jeho objektivizaci s ohledem na podíl státních a komerčních institucí na realizaci proexportních politik.

Hlavním cílem disertační práce je:

Vyhodnocení možností a metod financování a pojišťování vývozních úvěrů a investic se státní podporou v současné ekonomické a finanční situaci světové ekonomiky.

Pro splnění hlavního cíle je třeba postupně zodpovědět další výzkumné otázky, zejména pak:

- Je snaha o tržní neutralitu systému státní podpory vývozu založeného Konsensem OECD v současnosti striktně dodržována?
- Jaká kritéria se používají pro teritoriální rizika a jak jsou využívána při zařazování jednotlivých zemí do rizikových kategorií?
- Odpovídá současné zařazení zemí do rizikových kategorií jejich reálné ekonomické a finanční situaci a perspektivě jejich vývoje?

- Je správně nastaveno či aplikováno rozdělení rizik v mezinárodním obchodě na komerční a teritoriální?

Lze si klást i další výzkumné otázky, např.:

- Jaký model součinnosti institucí bankovního a pojišťovacího sektoru je z hlediska státní podpory vývozu optimální?
- Je úloha Evropské komise v rámci státní podpory exportu odpovídající za situace, kdy je tato podpora financována rozpočty členských zemí?

V disertační práci jsou vymezena jak teoretická východiska, tak i praktické poznatky z oblasti tématu disertační práce. K poznání souvislostí mezi vývojem EU, zejména jeho současným stádiem, a potřebou podpory vývozu z jejích členských států, je provedena rešerše oficiálních pramenů a legislativních dokumentů institucí integračního centra a vybraných členských států Evropské unie. Zároveň se disertační práce bude opírat jak o teoretické tak o praktické poznatky akademické i decizní sféry k danému tématu.

Takto získané poznatky jsou podrobeny analýze orientované na přístupy jednotlivých zemí k podpoře vývozu. V disertační práci se přitom vychází z premisy, že úloha EU v této oblasti je spíše administrativního metodicko-právního rázu a že konkrétní finančně podložená aktivity v tomto směru spočívají na členských zemích.

Druhá hypotéza, se kterou se v práci operuje, vychází z toho, že si jednotlivé země volí různé způsoby podpory exportu, avšak ani v jednom případě nepřekračují hranice mezinárodního ujednání o exportních úvěrech a jejich pojištění se státní podporou – Konsensu OECD. Na základě ověřování těchto hlavních hypotéz a syntézy získaných poznatků jsou prezentovány závěry pro ekonomickou praxi a další výzkum.

Mezi vědecké metody, které jsou v práci využity, patří metody vědeckého zkoumání, především metody logické, metody historická a analyticko-syntetická, deskripce, komparativní analýza, analýza dílčích poznatků, syntéza dílčích poznatků, ale i induktivní a deduktivní metody.

2 Stručná analýza současného stavu

Při přípravě předkládané disertační práce byly použity především oficiální dokumenty Evropské komise, zabývající se koncepcí, vývojem a realitou jednotného evropského trhu; ale i dokumenty OECD a ostatních renomovaných institucí, zabývajících se tématem státní podpory vývozu. Významným příspěvkem ke zpracování daného tématu bylo vedle sledování zmíněných studií teoretických děl představitelů i tvůrců evropského integračního procesu.

Publikací, které se věnují vývoji EU a postupné integraci je řada. V disertační práci jsou použity například publikace od B. Balassa - *The Theory of Economic Integration*, ve které se autor jako jeden z prvních podrobně věnuje významu evropské integrace. Další publikace lze zmínit např. od P. Königa – *Učebnice evropské integrace* či od R. Baldwina a Ch. Wyplosze *Ekonomie evropské integrace*. Ty předkládají přehled souvislostí a historických vlivů v rámci jednotlivých etap vývoje EU.

Vzhledem k zaměření předkládané práce, je výchozím dokumentem *Konsensus OECD*, případně další zahraniční podklady z mezinárodních institucí, jako např. OECD, dohody WTO, podklady Bernské unie a v neposlední řadě také množství oficiálních dokumentů EU.

Četnost ucelených publikací, které jsou věnovány problematice státní podpory vývozních úvěrů, je stále poměrně nízká a zdaleka neodpovídající významu celé této oblasti v prostředí mezinárodního obchodu a investování. V České republice se tímto tématem zabývá A. Böhm. Ucelený přehled je dostupný např. v publikaci s názvem *Pojištění pohledávek v mezinárodním obchodě*. Otázkami mezinárodního obchodu a jeho státní podpory se zabývá např. také K. Janda, který se zaměřuje na exportní úvěrové garance, subvence a pojištění v rámci širšího rámce zkoumání státních zásahů do úvěrového trhu.

Rozdělení zemí dle modelů institucionálního uspořádání uvádí J. Kypetová ve studii z roku 2007 s názvem *Perspektivy financování*. Rovněž studie *Hodnocení dopadů regulace (RIA) k návrhu změn legislativy související s navýšením prostředků pro EGAP* zachycuje

základní přehled o jednotlivých zemích. Nelze opomenout také význam disertační práce Z. Kmoníčka z roku 2001, který se věnuje podrobně možnostem *exportního financování* v porovnání různých modelů. S ohledem na zaměření poslední kapitoly, tedy porovnání jednotlivých modelů státní podpory vývozu, se ale v práci vychází především z oficiálních dokumentů vybraných zemí, zejména z příslušných souvisejících zákonů a vyhlášek zvolených zemí, tedy ČR, Slovenska, Polska a Rakouska.

3 Hlavní dosažené výsledky disertace se zdůrazněním vlastních přínosů

Tématem předkládané disertační práce je „*Úloha EU a jejích členských států při řešení finanční podpory exportu*“. Aby bylo možné dosáhnout hlavního cíle, kterým je vyhodnocení možnosti a metod financování a pojišťování vývozních úvěrů a investic v současné ekonomické a finanční situaci světové ekonomiky, bylo třeba odpovědět na řadu otázek.

Téma práce bylo sledováno v kontextu vývoje EU, včetně současného krizového období, s cílem zdůvodnit potřebu zefektivnění státní podpory vývozu, a to jak na úrovni EU, tak zejména na úrovni členských států. K vyhodnocení stávající situace EU a jejího postavení na mezinárodních trzích byl využitý rozsáhlý faktografický materiál pocházející z renomovaných institucí – Mezinárodního měnového fondu, Světové banky, OECD a Eurostatu, ale i analyzovaných členských států EU.

Na celkovém propadu pozice EU má svůj podíl stav jednotného evropského vnitřního trhu, kdy na jedné straně existují snahy po jeho prohlubování a snad i jeho dokončení, na straně druhé se ale stále více zvětšují rozdíly mezi jednotlivými členskými ekonomikami.

To se naplno projevuje v souvislosti s nástupem hospodářské krize, kdy vyplouvají na povrch zásadní, dosud latentní, rozdíly a slabiny řady států. Nedodržování konvergenčních pravidel významnou částí členských zemí, které si EU stanovila jako určující pro možnost zavedení společné měny, rostoucí míra nezaměstnanosti většiny evropských zemí, nižší, ba dokonce záporná tempa růstu HDP, nemluvě o vyšší zadluženosti obyvatel již nedopadá pouze na samotné členské ekonomiky, ale díky vzájemné provázanosti pak také na ostatní státy eurozóny, respektive celou EU.

Tyto negativní faktory se jednoznačně promítají také do mezinárodního obchodu, kde EU rovněž ztrácí svůj významný podíl, který si dříve vybudovala, a to zejména ve prospěch Číny, ale i dalších nově se rozvíjejících zemí. Dalo by se tak říci, že se nyní EU díky svým vlastním problémům nestihá plně adaptovat na nové podmínky v rámci světového dění.

Z těchto důvodů se předkládaná disertační práce významnou měrou věnuje otázkám, jak EU opět zařadit mezi nejvýznamnější účastníky na mezinárodních trzích. Jedním ze způsobů může být zintenzivnění podpory exportu, který má v současnosti globální význam. Ačkoliv vývoz členských zemí na vnitřní trh EU dosahuje v průměru EU přibližně dvou třetin, vyvstává nutnost kam směřovat obchodní aktivity i do dalších nových oblastí. Země EU tak vyhledávají nová teritoria, aby alespoň částečně diverzifikovaly své vývozy a celkově tak opět pozvedly nebo alespoň pozici EU ve světovém obchodu.

Je však třeba konstatovat, že EU nemá a ani nemůže mít jednotnou či společnou proexportní politiku. Při analýze rozpočtu EU, který je obvykle sestavován na střednědobý rámec (ten poslední i následující na sedm let) zde pro to není ani případný finanční prostor. Delimitaci výkonu pravomoci v oblasti státní podpory vývozu na jednotlivé členské státy je logická, neboť jediným, kdo poskytuje formou záruk za činnost exportních úvěrových agentur finanční záruky, jsou a ještě dlouho zůstanou státní rozpočty členských zemí. Ingerence EU v této oblasti de facto začíná a končí implementací Konsensu OECD do unijní legislativy a sledováním jeho dodržování v činnosti jednotlivých členských zemí.

Proexportní politika je tak realizována na úrovni členských států, které se v důsledku strategie diverzifikace teritoriálního zaměření exportu dostávají do složitějších a rizikovějších podmínek. Na to, aby mohly být transakce do zemí mimo EU vůbec prováděny, je totiž třeba zohlednit rovněž vyšší rizika, která s takovými obchody souvisejí. Riziko nezaplacení pohledávek druhou stranou, dovozcem či dlužníkem, se vlivem teritoriální diverzifikace vývozu, zahrnující i rizikovější teritoria, především ve střednědobém a zejména dlouhodobém horizontu, výrazně zvyšuje.

Při posuzování podmínek pro potřebnou diverzifikaci teritoriální struktury vývozu se v disertační práci vychází především z mezinárodního rámce vymezeného pro státní podporu exportu, tedy z Konsensu OECD. Kritické zhodnocení jeho funkčnosti i tržní neutrality v současných podmínkách světových trhů a především ekonomické situaci v EU se stalo východiskem pro posouzení účinnosti modelů státní podpory vývozu, které jsou uplatňovány v ČR a ve vybraných členských státech EU.

Pro splnění hlavního cíle byla hlavní pozornost zaměřena na následující dílčí výzkumné otázky, zejména pak:

Je snaha o tržní neutralitu systému státní podpory vývozu založeného Konsensem OECD v současnosti striktně dodržována?

Na poli pojištění pohledávek existují dvě hlavní oblasti rizik, komerční a teritoriální. Komerční rizika jsou definována jako riziko platební neschopnosti či nevěle. Tato rizika jsou obvykle kryta komerčním typem pojištění vývozních úvěrů a jsou zajištěna u komerčních zajišťoven. V tomto segmentu pojištění vývozních úvěrových rizik jsou v EU uplatňována obecná harmonizovaná pravidla, platná na jednotném evropském pojistném trhu.

Odlišná situace panuje v oblasti krytí teritoriálních rizik, tedy těch, která jsou definována Konsensem OECD a jsou natolik velká, že pro jejich pojistné krytí nemá soukromý sektor dostatečnou pojistnou, ale ani zajistnou kapacitu, aby je mohl přijmout do pojištění. V roli „zajistitele“ zde vystupuje stát se svým rozpočtem. V tomto případě vstupují do pojištění a zvýhodněného financování specializované pojišťovací a bankovní instituce, nebo takové instituce, které vykonávají tyto činnosti na základě speciálního právního předpisu a disponují specifickým napojením na státní rozpočty daných zemí. U těchto institucí v případě pojišťování se státní podporou naopak nefungují obecně platná pravidla pro fungování jednotného evropského pojistného trhu založená směrnicemi EU pro oblast komerčního pojištění. Shody v přístupech k uplatňování státní podpory vývozu je dosahováno naplňováním Konsensu OECD, který byl implementován do evropské legislativy. Pro oblast teritoriálních rizik to tak jsou právě jednotlivé členské země, které plně zodpovídají za fungování vlastních specializovaných institucí vytvořených za účelem finanční podpory exportu.

Uvedená skutečnost, že se Konsensus OECD stal součástí evropské legislativy, vedla současně k tomu, že se EU stala jeho kolektivním participantem s tím, že na jednáních pracovní skupiny pro exportní úvěry sekretariátu OECD je EU reprezentována jednou delegací prezentující v EU předjednaná stanoviska unie. Při tom však dochází k jistému „zprůměrování“ stanovisek členských států, které zejména pokud jde o zařazení dovozních

zemí do jedné ze sedmi kategorií teritoriálního rizika a minimálních pojistných sazeb nemusí mít před jednáním pracovní skupiny vždy stejný názor; nicméně v situaci „jednoho člena“ zastupujícího EU nemohou jednotlivé země svá stanoviska v rozhodujících jednáních uplatnit. Evropskou unii v současnosti tvoří již 28 států, kde každý z nich má svá ekonomická, politická i historická specifika. Ačkoliv existuje v EU shoda na nutnosti diverzifikovat teritoriální strukturu vývozu, nemusí být jednotlivými zeměmi akcentovaná a preferovaná struktura jednotná. Z toho lze vyvodit závěr, že při snaze takto „homogenizovat“ členské státy EU může docházet (a také dochází) k odlišnosti zájmů prosazovaných EU jako celku a skutečných potřeb jednotlivých členských zemí. Právě v tomto ohledu lze uvažovat o popření jednoho ze základních principů konkurenční neutrality, kterým je jednotný přístup k objektivním informacím.

Jaká kritéria se používají pro teritoriální rizika a jak jsou využívána při zařazování jednotlivých zemí do rizikových kategorií?

O teritoriální rizika se jedná v případech, které vyplývají z politických, finančních a makroekonomických událostí a opatření v domovské zemi dlužníka, a která mají pro dovozce povahu vyšší moci. Konsensus OECD pak zařazuje země do jedné ze sedmi rizikových skupin v závislosti na výsledku ekonometrického modelu, který určí pravděpodobnost, jakým způsobem budou jednotlivé země spravovat své vnější dluhy, tedy jak vysoké je u nich úvěrové riziko země. Vychází se např. z finanční a ekonomické situace a platebních zkušeností s danou zemí. Krom toho tento model posuzuje politické faktory. Výsledkem je pak ocenění míry rizika konečným zařazením do jedné ze sedmi rizikových kategorií.

Vedle toho stojí skupina zemí, která tak posuzována není. Tou je riziková kategorie 0, kam automaticky patří vysoko příjmové země OECD včetně vysoko příjmových zemí eurozóny. Úroveň rizika je zde považována za zanedbatelnou, případně se u nich vůbec nepředpokládá. Ve srovnání s ostatními zeměmi zařazenými do jedné ze sedmi rizikových skupin, nejsou pro rizikovou kategorii nula stanoveny minimální pojistné sazby. Díky tomu, že se u těchto zemí ani neuvažuje o případném riziku nesplacení, musí být respektována podmínka, že pojistné sazby pro země ze skupiny nula nesmí být nižší než

pojistné sazby nabízené soukromým sektorem (v rámci komerčního pojištění vývozních úvěrových rizik), aby nedocházelo k narušení konkurenční neutrality.

Uplatňovaná zásada sedm plus jedna riziková kategorie by snad byla správnou myšlenkou, kdyby jednotlivé země byly zařazovány do kategorie 0 na základě jejich konkrétní ekonomické a finanční situace, a toto jejich zařazení bylo v určitých intervalech verifikováno; současná situace zejména některých zemí EU a eurozóny ukazuje, že osamocený požadavek na určitou výši hrubého národního důchodu na obyvatele (GNI/capita) je problematickým předpokladem pro příslušnost ke skupině 0. Vystává pak následující otázka.

Odpovídá současné zařazení zemí do rizikových kategorií jejich reálné ekonomické a finanční situaci a perspektivě jejich vývoje?

Reálný problém tedy nastává, pokud je podrobně prozkoumána právě ona riziková kategorie 0 dle Konsensu OECD, kam mimo jiné patří díky odlišnému přístupu zařazení zemí také většina států EU. Rozdíly v určení míry úvěrového rizika jsou dobře pozorovatelné při porovnání jednotlivých zemích z rizikové kategorie 0 dle Konsensu OECD (jimiž se řídí vývozci a ECA) s výsledky ratingových hodnocení předních ratingových agentur, tedy Moody's, Standard&Poor's a Fitch (těmi se řídí investoři a věřitelé). V některých případech pak dochází k diametrálním rozdílům ocenění schopnosti vybrané země splácet své závazky. Do stejné skupiny se řadí země ekonomicky velmi stabilní a spolehlivé jako např. Dánsko, Německo, Švédsko, Švýcarsko. Na straně druhé však stejná riziková skupina zahrnuje také země, které spadají do spekulativního stupně ratingového ohodnocení. V současnosti sem patří např. Irsko, Maďarsko, Portugalsko a samozřejmě i Kypr a Řecko.

Dochází tak k významnému zkreslení dle zařazení zemí Konsensem OECD, který je respektovaný exportními úvěrovými agenturami po celém světě.

Je správně nastaveno či aplikováno rozdělení rizik v mezinárodním obchodě na komerční a teritoriální?

Konsensus OECD přesně definuje, která rizika jsou považována za teritoriální (politická či tržně nezajistitelná) a která za komerční. U teritoriálních rizik se předpokládá, že vyplývají z politických finančních a makroekonomických událostí a opatření v domovském státě dovozce či dlužníka a mají z jeho hlediska povahu vyšší moci. Za komerční se pak považují ta rizika, která vyplývají z ekonomické situace zahraničního kupujícího a jsou jím přímo ovlivnitelná, obvykle se sem řadí riziko platební neschopnosti a platební nevůle. Na komerční rizika se nemá vztahovat státní podpora exportu a jsou zajištěna výhradně soukromým zajistným sektorem.

V současném měnícím se světě poznamenaném dopady krize, kdy roste zadlužení jednotlivých členských států, je stále těžší odlišit, kdo je původcem nezaplacení pohledávek. Vystává otázka, zda za bankroty firem či jejich platební neschopnosti, ale částečně i platebních nevůl, jsou odpovědné samotné dovozní firmy či snad jejich domovské státy, které svými vládními opatřeními reagují na dění kolem sebe a samy tak vytvářejí stále horší podmínky pro fungování firem, což v konečném důsledku může vést k platební neschopnosti vůči zahraničnímu dodavateli, věřiteli. Faktem je, že většinou nelze jednoznačně posoudit, kdy za riziko platební neschopnosti či platební nevůle, tedy rizika spadající do kategorie komerčních rizik krytých komerčním sektorem, mohou vždy jen samotní exportéři. Striktní rozdělení rizik na komerční a teritoriální tak může v současnosti ztrácet na významu a může se jevit jako neobjektivní. Je nicméně skutečností, že tohoto problému při uplatňování Konsensu OECD si je sekretariát OECD pro exportní úvěry vědom a navrhl zohlednění dle typu veřejných a soukromých dlužníků. Současně se diference mezi rizikem cílového státu vývozu a konkrétním odběratelem (tedy dlužníkem) řeší v práci zmíněnými koeficienty.

V předkládané práci je dále dokumentována potřeba posílení angažovanosti států při podpoře vývozu; zároveň s respektem k pravidlům Konsensu OECD lze učinit závěr, že jediným relevantním nositelem nových nároků na posílení státní podpory vývozu jsou

právě členské státy. Ty však v rámci pravidel Konsensu, sledovaných praxí realizovanou v rámci EU, uplatňují diferencované modely státní podpory.

Každá země volí takový systém podpory exportu, který je nastaven na základě jejích vlastních politických, právních zkušeností, ale zejména ve vazbě na ekonomické podmínky konkrétní země. Svůj vliv má také vyspělost bankovního a pojistného sektoru. Všechny sledované modely státní podpory exportu se shodují v tom, že:

- jsou realizovány v rámci pravidel vymezených Konsensem OECD, k jejichž respektování se jednotlivé členské země EU a EU jako celek zavázala,
- všechny kryjí teritoriální rizika a také dlouhodobá a střednědobá komerční rizika (ta krátkodobá jsou přesunuta na soukromé instituce).

V souvislosti s tímto zásadním faktem však vznikaly i další otázky týkající se forem institucionálního a legislativního uspořádání systému státní podpory vývozu ve vybraných zemích EU. V práci byly analyzovány jednotlivé modely z hlediska vztahů institucí státní podpory vývozu ke státu, forem jejich napojení na státní rozpočet, vazeb mezi bankovními a pojišťovacími institucemi státní podpory vývozu, jejich vztah ke komerčnímu sektoru a komerčním bankám a způsobu součinnosti s klienty, tedy vývozci či financujícími bankami. Analýza byla provedena za Českou republiku, Slovensko, Polsko a Rakousko, tedy země, jejichž proexportní systém je ze zmíněných hledisek koncipován do značné míry odlišně. Jejím cílem bylo nalézt a identifikovat pozitivní impulzy k případné rekonstrukci státní podpory vývozu v ČR.

Provedená analýza ukázala, že:

- 1) V analyzovaných zemích zajišťují státní podporu vývozu:
 - dvě specializované státní instituce pro pojišťování a financování exportních úvěrů a investic - ČR;
 - specializovaná exportní úvěrová pojišťovna a státem zřízená banka, která vedle státem podporovaného financování vývozu poskytuje komplexní financování veřejného sektoru - Polsko;
 - jedna zákonem zřízená instituce, která propojuje jak bankovní tak pojišťovací činnosti pro exportní úvěry - Slovensko;

- jedna instituce poskytující pojišťovací i bankovní služby se státní podporou na účet státu na základě mandátní smlouvy - Rakousko.
- 2) V jednotlivých sledovaných modelech se jako nejčastější právní forma exportní úvěrové agentury objevuje akciová společnost (ČR, Polsko, Rakousko), jinak je tomu na Slovensku kde je EXIMBANKA SR institucí sui generis. Akcionářem exportních pojišťoven v ČR (EGAP) a v Polsku (KUKKE) je stát, na Slovensku (EXIMBANKA SR) jde o státem vlastněnou právnickou osobu. V Rakousku jsou akcionáři OeKB výhradně soukromé banky, které jsou pak i hlavními obchodními partnery OeKB.
- 3) Z provedené analýzy vyplývají dále důležité rozdíly v oblasti:
- a. kapitálového vybavení,
 - b. kompetencí pro přijímání rizik k pojištění či poskytování úvěrů,
 - c. konkrétní komunikace s vládami resp. k tomu určenými institucemi,
 - d. výkonnosti, resp. propojištěnosti vývozu exportních pojišťoven atd.

Následující tabulka 32 zachycuje komparaci nejdůležitějších zjištěných parametrů. Hodnoty ukazatelů jsou pro srovnání uvažovány k 31. 12. 2012, finanční data jsou ve všech posuzovaných zemích převedena na eura.

Tabulka 1 Porovnání vybraných parametrů u zvolených modelů členských zemí EU

Země / Charakteristika	ČR	Slovensko	Polsko	Rakousko
Model pro pojišťování a financování exportních úvěrů a investic	2 státní instituce	1 státní instituce	státní exportní úvěrová pojišťovna + státem zřízená banka BGK	1 soukromá instituce na účet státu
ECA	EGAP/ČEB	Eximbanka SR	KUKE	OeKB
Vznik	1992/1995	1997	1991	1946
Právní forma	a.s.	instituce sui generis	a.s.	a.s.
Akcionáři	MF, MPO, MZV, MZ	stát	MF a BGK (plně státní instituce)	komerční banky
Základní kapitál¹	EGAP 159 mil. Eur ČEB 56 mil. Eur	100 mil. Eur	19, 5 mil. Eur	130 mil. Eur
Export²	122 mld. Eur	63 mld. Eur	143 mld. Eur	130 mld. Eur
Pojistná kapacita	10 mld. Eur	1 mld. Eur	50 mld. Eur	50 mld. Eur
Dotace	EGAP 40 mil. Eur ČEB 25 mil. Eur	Fond na pojištění neobch. rizik 40 mil. Eur fond na záruky 20 mil. Eur	Fond na poj. neobch. rizik 245 mil. Eur Fond na záruky BGK 165 mil. Eur	limit pro podpořené financování 45 mld. Eur
Čím jsou nastavené limity stanoveny	Zákonem o SR	nejsou stanoveny	Zákonem o SR	Zákon o podpoře exportu
Přijímání obchodních případů	Dozorčí rada EGAP, při vyšších rizicích je třeba souhlasu MF a MPO, případně vlády	Rada banky	Komise pro politiku exportního pojišťování	Poradní sbor
Určitá zvláštnost	-	Rada na podporu exportu a investic vzniklá na konci roku 2012	vládní program prováděný KUKE a BGK, na jeho naplňování dohlíží MF	OeKB vystupuje na základě mandátní smlouvy jako výhradní agent zastupující Rakousko
Rating S&P	AA- pro ČEB	A/A- pro Eximbanku SR	A- pro BGK	Aaa/AA+ pro OeKB
Propojištěnost	8,8 %	1,7 %	5,0 %	4,2 %

Zdroj: vlastní zpracování

¹ Kurz je stanoven k 31.12.2012, pak platí 1CZK = 0,039777EUR, 1PLN = 0,245505 EUR dle KURZY. Převodník měn [online]. 2012. [vid. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/kurzy-men/kurzy.asp?a=X&mena1=CZK&c=1&mena2=EUR&d=31.12.2012&convert=P%F8eve%EF>.

² EUROSTAT. Export [online]. 2012. [vid. 2014-02-26]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/international_trade/data/main_tables.

Z hlediska výkonnosti ECAs je z tabulky patrné, že se značně se liší také ukazatel pojistné kapacity, která je aktuálně srovnatelná v Polsku (významně vzrostla až v roce 2012) a Rakousku, ačkoliv hodnota celkového exportu Polska je na konci roku 2012 o přibližně 13 mld. Eur vyšší; oproti tomu v ČR je výše pojistné kapacity přibližně 5krát nižší v porovnání s předchozími státy (ve vztahu k celkovému exportu je nám bližší Rakousko) a na Slovensku dokonce 50 krát nižší oproti prvním dvěma uvedeným státům (oproti ČR je zde export přibližně poloviční). Pojistná kapacita je určující parametr pro schopnost exportní úvěrové pojišťovny přejímat velké obchody a zároveň adekvátně reagovat na rostoucí nároky vyplývající z pojistných plnění, která mimo jiné souvisejí i se současnou finanční krizí.

Z komplexního srovnání systémů podpory vývozu provozovaných ve sledovaných zemích lze vyvodit tyto nejvýznamnější závěry:

1. Smyslem systému státní podpory vývozu je podporovat vývoz jednotlivých zemí v souladu s jejich ekonomickými zájmy, které zpravidla formulují vlády; je nicméně pravdou, že stávající systém založený Konsensem OECD v podstatě neumožňuje tyto specifické zájmy zohlednit například snížením pojistných či úrokových sazeb v teritoriálních relacích, které jsou z hlediska ekonomické politiky země prioritní. Odraz těchto zájmů v pojišťovací a úvěrové praxi exportních úvěrových agentur může za této situace de facto spočívat pouze v jejich rozhodnutí o poskytnutí či neposkytnutí státní podpory danému projektu. V této souvislosti vyvstává otázka, do jaké míry tato podpora napomáhá realizaci vládních koncepcí. Tato provázanost státní proexportní politiky s činností institucí státní podpory vývozu (ECA) je různá a souvisí jak s konceptem samotných ECA, tak i s postupy uplatňovanými při rozhodování o udělení této podpory.
2. Každá z uvedených zemí klade odlišné nároky na pojišťování a financování exportních úvěrů a rozhodování o průmětu cílů státní hospodářské strategie do činnosti exportních pojišťoven a bank. To souvisí i s typem společnosti, které státní proexportní politiku realizují, tedy zda to jsou akciové společnosti, instituce sui generis či jiné subjekty.

- a) V ČR je systém státní podpory vývozu realizován jak v oblasti financování, tak i pojišťování specializovanými akciovými společnostmi. Hlavním měřítkem pro rozhodování o poskytnutí podpory je míra rizika spojeného s návratností takových úvěrů s ohledem na platební schopnost zahraniční osoby v postavení dlužníka a země, ze které má být úhrada pohledávky provedena. ČR dále nekonkretizuje další požadavky, které by respektovaly směřování prováděné hospodářské politiky.
- b) V Polsku je nastaven speciální vládní program pro podporu exportu, který je zajišťován prostřednictvím exportní pojišťovny Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych Spółka Akcyjna (KUKKE) a banky *Banka Gospodarstwa Krajowego* (BGK), která zajišťuje komplexní financování hospodářské politiky polské vlády.
- c) Na Slovensku je deklarována přímá souvislost EXIMBANKY SR, zřízené specifickým zákonem (není a.s.) se státní proexportní politikou a strategií.
- d) Rakouský model se vyznačuje značnou ingerencí vládních a nevládních institucí v oblasti podpory exportu.

Z porovnání analyzovaných modelů se pro rozvoj systému státní podpory vývozu v ČR jeví jako inspirativní prohloubení součinnosti exportní pojišťovny s finančními institucemi finančně zastřešujícími celkovou hospodářskou politiku země. Lze zvážit i (již dříve neformálně ověřovanou) širší spolupráci exportní pojišťovny s nevládními institucemi typu Hospodářská komora ČR a Svaz průmyslu a dopravy ČR.

Naproti tomu lze za pozitivní považovat zvolenou formu proexportních institucí – jako obchodních společností se statutem akciové společnosti, která zajišťuje lepší efektivitu vynakládání prostředků poskytnutých těmito institucím státem. O každé žádosti o pojištění či financování se státní podporou rozhodují orgány a.s. nebo zástupci akcionáře na základě posouzení míry rizika pro vývozce – žadatele o úvěr či pojištění, ale i pro banku či pojišťovnu samotnou.

V souvislosti s posuzováním součinnosti bankovní a pojišťovací instituce při podpoře exportu lze v ČR vycházet jak z dlouholetých převážně pozitivních zkušeností, ale i ze zkušeností zahraničních. Na základě intenzivních snah komerčního bankovního

sektoru však byl v poslední době tento vztah rozvolněn s tím, že komerční banky při poskytování vývozních úvěrů mohly používat také jiné formy zajištění těchto obchodů, tedy bez účasti státní úvěrové pojišťovny EGAP. Tím v praxi došlo k rozmělnění nároků na hodnocení odběratele (dlužníka), přičemž i z toho mohly vyplynout současné problémy; zejména v oblasti zvýhodněného financování provozovaného ČEB. V souladu s tím vznikají myšlenky týkající se potřeby ČEB při zachování stávající exportní pojišťovny. Při rozvíjení těchto úvah lze dojít k závěru, že za situace, kdy má stát mít ingerenci v oblasti podpory vývozu jako součásti celkové hospodářské politiky, bylo by vhodné zvážit výhody spojené se začleněním agendy poskytování vývozních úvěrů do jiné instituce, např. do Českomoravské záruční a rozvojové banky, a.s. (ČMZRB). Takový krok, který by znamenal podobný systém jako v Polsku, by si však vyžádal zcela nový koncept finanční instituce zastřešující všechny oblasti.

Téma disertační práce zasahuje do poměrně širokého okruhu problémů, které souvisejí s potřebou posílení úlohy EU na mezinárodních trzích. V předkládané práci byly analyzovány přístupy uplatňované při státní podpoře exportu vybranými členskými státy; lze konstatovat, že systémy pojišťování a financování vývozu se státní podporou jsou ve své současné rozdílnosti a současně fundamentální jednotě dobrou základnou pro růst exportní výkonnosti jednotlivých zemí a Evropské unie jako celku. Zároveň specifické přístupy jednotlivých členských států k dané problematice mohou být i vhodnou základnou pro výměnu zkušeností mezi ECA.

Závěr

Hlavním cílem předkládané disertační práce bylo vyhodnocení možnosti a metod financování a pojišťování vývozních úvěrů a investic za současné ekonomické a finanční situace světové ekonomiky.

Z disertační práce vyplynulo potvrzení hypotézy, že úloha EU v oblasti státní podpory exportu je spíše administrativního metodicko-právního rázu a že konkrétní finančně podložené aktivity v tomto směru spočívají především na členských zemích. To bylo doloženo jak na analýze evropské legislativy pro oblast státem podporovaných vývozních úvěrů, dále na rozpočtu EU ve střednědobém období, tak následně též na vybraných modelech členských zemí EU.

Rovněž druhá hypotéza byla potvrzena. Ta vycházela z toho, že ačkoliv si jednotlivé země volí různé způsoby podpory exportu, ani v jednom případě nepřekračují hranice mezinárodního ujednání o exportních úvěrech a jejich pojištění se státní podporou – Konsensu OECD. Díky účasti EU v exportní skupině OECD pro státem podporované exportní úvěry, implementovala EU Konsensus OECD do legislativy členských zemí a ty na základě příslušného rozhodnutí musí respektovat pravidla Konsensu OECD. Přesto jednotlivé země volí do značné míry rozdílné přístupy. Porovnáním jednotlivých vybraných modelů byly zdokumentovány hlavní rozdíly, jež byly dále zohledněny jako možné varianty zefektivnění fungování institucí státní podpory v ČR. Na základě syntézy získaných poznatků byly prezentovány závěry pro ekonomickou praxi a další možný výzkum.

Hlavního cíle disertační práce bylo dosaženo postupným zpracováním dílčích výzkumných otázek.

Seznam literatury použité v autoreferátu

BALASSA, B. A. *The Theory of Economic Integration*. 1. vyd. R.D. Irwin, 1961. 308 s. ISBN 978-0-415-67910-7.

BALDWIN, R. a CH. WYPLOSZ, *Ekonomie evropské integrace*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1807-1.

BGK. *Export support Government Program*. [online]. 2013. [vid. 2013-12-05]. Dostupné z: <http://www.bgk.com.pl/export-support-government-program-en/export-support-government-program>.

BÖHM, A. *Pojištění pohledávek v mezinárodním obchodě*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2009. ISBN 978 80 7431-004-1.

EGAP. *Hodnocení dopadů regulace (RIA) k návrhu změn legislativy související s navýšením finančních prostředků pro Exportní garanční a pojišťovací společnost, a.s.* [online]. 2011. [vid. 2013-11-20]. Dostupné z: <http://www.egap.cz/dokumenty/egap-v-mediich/2011-07-18-studie-ria.pdf>.

EUROSTAT. Evropské statistiky; *HDP/obyvatele* [online]. 2012 [vid. 2013-0%-15]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.

EXIMBANKA SR, oficiální stránky. [online]. 2013. [vid. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://www.eximbanka.sk/>.

KMONÍČEK, Zdeněk. *Exportní financování*. Praha, 2001. s. 223. Disertační práce (Ph.D.). Vysoká škola ekonomická, Fakulta financí a účetnictví. [online]. 2012. [vid. 2013-12-20]. Dostupné z: <http://www.kmonicek.eu/soubor/exportni-financovani-disertace2001/>.

KYPETOVÁ J. *Perspektivy financování*, 2007. Praha: CEVRO Institut. [online]. [vid. 2013-01-20]. Dostupné z: http://www.cevroinstitut.cz/upload/file/studie/Perspektivy_financovani.pdf.

MONTI M. *Nová strategie pro jednotný trh ve službách evropského hospodářství a společnosti*. s. 18 [online]. 2010 [vid. 2013-08-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/bepa/pdf/monti_report_final_10_05_2010_cs.pdf.

OECD, *Competitive Neutrality: Maintaining a Level Playing Field between Public and Private Business*, OECD Publishing, 2012. ISBN 978-92-64-17895-3. [online]. [vid. 2013-12-08]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/fr/concurrence/competitiveneutralitymaintainingalevelplayingfieldbetweenpublicandprivatebusiness.htm>.

OECD. *Arrangement on Guidelines for Officially Supported Export Credits*. 2013 [online]. [vid. 2013-02-02]. Dostupné z: [http://search.oecd.org/officialdocuments/displaydocumentpdf/?doclanguage=en&cote=tad/pg\(2013\)1](http://search.oecd.org/officialdocuments/displaydocumentpdf/?doclanguage=en&cote=tad/pg(2013)1).

OEKB, oficiální stránky. [online]. 2011. [vid. 2013-12-13]. Dostupné z: www.oekb.at.

Seznam publikovaných prací disertantky

BÖHM, A. a I. FUJEROVÁ. Decision Making Process and Responsibility in the Global Economy. *Advances in Education Research*. 1. vyd. Melbourne: Information Engineering Research Institute, 2013, roč. 2013, č. 13. S. 98 – 106. ISSN 2160-1070.

BÖHM, A. a I. FUJEROVÁ. The Crisis, Responsibility and Regulation. *Chinese Business Review*. 1. vyd. El Monte: David Publishing, 2012, roč. 11, č. 4. S. 343 – 354. ISSN 1537-1506.

BÖHM, A. a I. FUJEROVÁ. Development of Regulation and Decision-Making in the European Union. In *Proceedings of the 10th International Conference Liberec Economic Forum 2011*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011. S. 72 – 81. ISBN 978-80-7372-755-0.

FUJEROVÁ, I. Konsekvence rozdělení rizik pojištění vývozních úvěrů na rizika komerční a teritoriální. In *Sborník příspěvků SVOČ*. 1. vyd. Liberec: Technická Univerzita v Liberci, 2012. S. 45 – 54. ISBN 978-80-7372-911-0.

FUJEROVÁ, I. Význam zaměstnaneckých benefitů v ČR s ohledem na daňové zvýhodnění. In *Sborník příspěvků V. Mezinárodní vědecké konference doktorandů a mladých vědeckých pracovníků*. 1. vyd. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2012. S. 70 - 77. ISBN 978-80-7248-800-1.

FUJEROVÁ, I. a A. VALIHOROVÁ. Vývoj finančního dohledu a regulace v souvislosti s hospodářskou krizí. In *FIN STAR NET 2010*. 1. vyd. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislavě, 2010. S. ISBN 978-80-970244-2-0.

FUJEROVÁ, I. a A. VALIHOROVÁ. Dopady finanční krize na český pojistný trh. *Finance a management v teorii a praxi*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. S. 20 – 24. ISBN 978-80-7414-375-5.

VALIHOROVÁ, A. a I. FUJEROVÁ. Development of the Czech Insurance Industry during Financial Crisis. In *IMEA 2011*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011. S. 381 – 386. ISBN 978-80-7372-720-8.

VALIHOROVÁ, A. a I. FUJEROVÁ. Vývojové tendence a porovnání investičních a spořicíh produktů finančního trhu. *Finance a management v teorii a praxi*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2010. S. 272 – 278. ISBN 978-80-7414-247-5.